

Управління культури, національностей та релігій
Хмельницької облдержадміністрації
Культурологічне товариство імені Якова Гальчевського
Хмельницька обласна універсальна наукова
бібліотека імені Миколи Островського

Подвижник української ідеї

(До 120-річчя від дня народження
Якова Васильовича Гальчевського)

Довідково-бібліографічне видання

Хмельницький
2014

ББК 91.9:83.3 (4УКР-4ХМЕ)6

П 44

Подвижник української ідеї: до 120-річчя від дня народження Я. В. Гальчевського: довід.-бібліогр. вид. / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Культурол. т-во ім. Я. Гальчевського; ХОУНБ ім. М. Островського. – Кам'янець-Поділ.: Вид-во ПП "Медобори 2006", 2014. – 32 с.

Довідково-бібліографічне видання "Подвижник української ідеї" підготовлене на основі фондів Хмельницької ОУНБ імені М. Островського та Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Матеріали вінничан відмічені астериском*.

Книги та публікації із окремих книг, збірників, матеріалів конференцій подаються за абеткою авторів та назв публікацій. Матеріали із періодичних видань – у зворотній хронології.

Список лауреатів громадської премії ім. Я. Гальчевського публікується за роками присвоєння звання.

Висловлюємо щиро подяку колективу Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва та голові культурологічного товариства імені Якова Гальчевського Богдану Теленьку за вагому допомогу у підготовці даного видання.

Друкується за рішенням науково-редакційної ради Хмельницької ОУНБ ім. М. Островського від 04.09.2014 р., протокол № 9 .

Укладач: *Мельник В.О.*

Відповідальна за випуск: *Синиця Н.М.*

©Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського, 2014

Передмова

Україна поступово звільняється від колоніального минулого, відходять імперські штампи, пов'язані із конкретними подіями національної історії.

Сьогодні ми маємо змогу з'ясувати об'єктивну картину історичних подій, відродити пам'ять про тих, хто поклав життя на вівтар незалежної української держави.

Особливу увагу історики приділяють добі національно-визвольних змагань 1917-1922 рр., яка, в значній мірі, сприяла національній консолідації та зростанню самосвідомості українців.

Неоцінну роль у формуванні сучасного громадянського суспільства мають дослідження і публікації істориків, архівістів, краєзнавців, в тому числі і подільського регіону.

Бібліотечні працівники властивими їм засобами діяльності, в певній мірі, заповнюють інформаційну нішу історичного простору.

Увазі користувачів пропонується інформаційно-бібліографічне видання «Подвижник української ідеї», приурочене 120-річчю від дня народження маловідомого для широкого загалу патріота, захисника рідного краю від червоних окупантів, полковника УНР Якова Васильовича Гальчевського (отамана Орла).

Видання містить інформаційні матеріали про життєвий і визвольний шлях отамана Орла, бібліографію видань і публікацій, присвячених Я. Гальчевському, а також відомості про Всеукраїнську громадську премію імені Якова Гальчевського «За подвижництво у державотворенні» і список її лауреатів.

Матеріали сприятимуть кращому розумінню складної епохи боротьби за українську державність періоду 20-х років ХХ століття та дадуть змогу більше дізнатися про непересічну постать останнього командира повстанського руху проти більшовиків Правобережної України.

Видання розраховане на науковців, краєзнавців, працівників освіти і культури, студентську та учнівську молодь.

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

31.03.2014

№ ІІЗ/76-0/2014-рр

Про відзначення в області 120-річчя від дня
народження Якова Гальчевського

---

22 жовтня 2014 року виповнюється 120 років від дня народження Якова Васильовича Гальчевського – видатного діяча українського національно-визвольного руху часів Української національної революції 1917-1920 років, педагога та письменника.

На підставі статті 6 Закону України “Про місцеві державні адміністрації”, частини 7 статті 55 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, враховуючи вагомий внесок Якова Гальчевського у розвиток національно-визвольних змагань на Хмельниччині:

1. Урочисто відзначити у 2014 році 120-річчя від дня народження Якова Гальчевського.

2. Утворити організаційний комітет з підготовки та відзначення в області 120-річчя від дня народження Якова Гальчевського у складі згідно з додатком.

3. Головам районних державних адміністрацій, головам районних рад, міським (міст обласного значення) головам утворити у двотижневий строк відповідні районні (міські) організаційні комітети з підготовки та відзначення 120-річчя від дня народження Якова Гальчевського.

4. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на першого заступника голови обласної ради В.Адамського та заступника голови обласної державної адміністрації (відповідно до розподілу обов’язків).

Голова адміністрації

Голова обласної ради

Л.Прус

І.Гончар

Подільський отаман Яків-Орел Гальчевський

В пантеоні полум'яних патріотів України ім'я Якова Гальчевського досі окутане порохом забуття, а його життя та боротьба мало відомі історичній науці.

Яків народився 22 жовтня (3 листопада) 1894 року в с. Гута Літинська (з 1959 р. Малинівка) Літинського повіту Подільської губернії. Незважаючи на всі труднощі дитячого віку, Гальчевський отримав початкову освіту й 28 серпня 1908 р. подав «Прошення» у двокласну вчительську школу в с. Майдан-Курилівський. Навчаючись у ній в 1911-1913 рр., він зарекомендував себе лише з найкращого боку. Восени 1913 р. Якова направили вчителювати у с. Сахни Летичівського повіту Подільської губернії. Там він познайомився із священником Миколою Козаком, який до того ж завідував початковою школою. З його настанов і підтримки Я. Гальчевський розповідав учням про славне минуле України, читав їм «Кобзаря», розучував з ними колядки і щедрівки, у клубі Лознянської цукроварні неодноразово ставив п'єси українських класиків, організував церковний і заводський хори, створивши осередок "Просвіти". У 1916 р. Якова мобілізували до російського війська. Під час служби він закінчив школу прапорщиків, був направлений на fronti Першої світової війни, де дослужився до штабс-капітана. Після демобілізації Яків повернувся до педагогічної діяльності, з кінця 1917 р. вчителював, згодом завідував школою у с. Бруслинів, що неподалік рідного села. До квітня 1918 р. був членом повітової шкільної ради, не залишаючи патріотичної діяльності. В листопаді 1918 р. Я. Гальчевський одружився з Марією Шуматій, яка була родом з Херсонщини. У листопаді 1918 року на чолі Літинського куреня повстанців взяв участь у протигетьманському повстанні.

В грудні 1918 р. загопи Я. Гальчевського та А. Волинця придушили анархічні виступи, спровоковані більшовиками в районі Меджибожа та с. Русанівці Летичівського повіту. Він бере активну участь у березневому наступі армії УНР.

23 квітня 1919 р. Гальчевського було призначено

командувачем 61-го Гайсинського імені Симона Петлюри полку, який вів важкі оборонні бої. У зв'язку з окупацією червоною армією Поділля, за наказом головного отамана С. Петлюри у травні 1919 р. Гальчевський розпочав свою повстансько-підпільну діяльність на окупованому більшовиками Поділлі. Територією дій отамана були спершу переважно Літинський, Вінницький та Летичівський повіти Подільської губернії. Влітку та восени 1919 р. загін Гальчевського нараховував близько 150 повстанців. Вони нападали на червоноармійські відділи, знищували більшовицькі обози. Наприкінці жовтня 1919 р. приєднався до регулярної української армії, а деяка частина загону мігрувала.

В листопаді 1919 р. Я. Гальчевський воює у складі 1-ї Запорізької дивізії, штаб якої тоді розташовувався біля с. Голенищево. Під натиском більшовиків українська армія залишила Поділля. 21 листопада майже всі установи УНР та відступаючі частини армії через переправу під Волочиськом перейшли кордон. Проте Гальчевський повернувся у с. Брусленів Літинського повіту, де вчителювала його дружина. Щоб уникнути чекістської пастки, вирішив відновити навчання у Кам'янець-Подільському університеті, яке він перервав у зв'язку з поверненням до армійських лав, зважаючи на підготовку до радянсько-польської війни. Та в університеті більшовики вже встановили свій порядок. Рятуючись від чекістів, він повернувся на Літинщину. З січня 1921 р. Гальчевський почав займатись пропагандою, організацією інформаційно-розвідницької служби та відновленням повстанського загону. 1 квітня 1921 р. в лісі, біля с. Слобідки, що неподалік с. Брусленова, відбулася перша повстанська нарада. На ній Гальчевського було обрано отаманом під прізвиськом «Орел». У документах радянського періоду зафіксовані й інші прізвиська «Гольчевський», «Орел», «Орлик», «Орлов», «Орловський».

Я. Гальчевський мав беззаперечний авторитет у середовищі повстанців, через що до його загонів вливалось чимало свідомих подолян. Він розкривав їм ідейні засади та тактику повстансько-партизанської боротьби. 1 травня 1922 р. він став комендантом Подільської повстанської групи. Враховуючи активну діяльність повстанців, 20 серпня 1922 р. за

наказом Головного Отамана збройних сил УНР С. Петлюри, Гальчевського призначено командувачем всіма повстанськими загонами Правобережної України. Проте тоді ж великі з'єднання більшовиків влаштували справжнє полювання на Орла. Під прикриттям інших загонів повстанців, які вводили червоноармійців в оману у Летичівському, Новоушицькому, Кам'янецькому та інших повітах, загін Гальчевського в районі сіл Скібче–Юрківці–Криків перейшов польський кордон, де й був роззброєний.

5 вересня, після всіх поліцейських формальностей, поляки відправили повстанців залізницею до табору у Стрільково. Орлу і Хмарі вдалося втекти. Після зустрічі у Варшаві з головним Отаманом С. Петлюрою, Гальчевський чітко окреслив для себе майбутнє – боротьба має продовжуватися. Він вдається до організації рейдів в Україну з території Польщі.

До кінця 1925 р. Орел та його вірний побратим Голюк – Байда не давали спокою окупантам. Мабуть відчували, що це останній їхній рейд рідним Поділлям. Зрозумівши, що повстання в Україні підняти вже не можливо, за наказом С. Петлюри у складі армії УНР під прізвиськом Войнаровський продовжує військову справу у польському війську. Закінчивши Вищі піхотні курси для штабових старшин, Гальчевський отримав звання капітана. Далі він був призначений командиром полкової артилерії, потім півтора роки керував відділом зв'язку і лише у березні 1939 р. отримав звання майора. Військове начальство хоч і з повагою ставилося до колишнього отамана, але не довіряло йому.

Німецько-польську війну Гальчевський сприйняв, як неминучість, залишивши про неї спогади "З воєнного нотатника". Брав участь у боях з німцями, потрапив у полон. В ув'язненні перебував до січня 1940 р.

Завдяки клопотанням колишнього державного центру УНР у Берліні та колишнього коменданта 1-ої кінної бригади Подільської повстанської групи Я. Голюка, його було звільнено.

1 лютого 1940 р. Гальчевський прибув у с. Пересоловичі, що на Холмщині, де вчителювала його дружина Надія Которович. Далі для боротьби із польськими шовіністами створив Грубешівську повітову самооборону. Разом з

побратимом Я. Голюком був радником командира УПА Т. Бульби-Боровця на Волині. У 1930-і активно друкувався в західно-українській пресі, зокрема "Літературно-науковому віснику" Д. Донцова під псевдонімом Я. Правобережець.

22 березня 1943 р. загін бойовиків Армії Крайової оточили школу в с. Переселовичі, де перебував Я. Гальчевський із родиною. У нерівному бою він загинув. На масових похоронах у м. Грубешеві (нині Польща) були присутні вихідці із багатьох земель, але пізніше польські шовіністи зруйнували могилу Я. Гальчевського.

Отже, не переоцінюючи роль Я. Гальчевського в історії України як лицаря, патріота, героя, атланта віри українців у власну державу, слід й надалі популяризувати його ім'я, адже ця постать легендарна й по праву заслуговує на добре вшанування.

*Матеріал підготовлений за книгами: Коваль М.
«Отаман святих і страшних». – К.: Просвіта, 2000,
Красносілецький Д.П. Життєвий шлях і політична діяльність
Я.В. Гальчевського (1894-1943). – Хмельницький: ХНУ, 2014.*

Хроніка життєвого і визвольного шляху

- 1894, 22 жовтня народився у с. Гута Літинська Літинського повіту (нині с. Малинівка Літинського району Вінницької обл.);
- 1913 закінчив учительську школу в с. Майдан Курилівський (нині с. Кам'янка Літинського р-ну); отримав призначення в школу с. Сахни Летичівського повіту;
- 1914 призваний до царської армії;
- 1915, червень закінчив Житомирську школу прапорщиків;
- 1917 брав активну участь в українізації військових частин;
- 1918 завідувач школи с. Брусленів Літинського повіту;
- 1918, листопад одружився з Марією Оксентіївною Шуматій;
- 1919, 23 квітня призначений командувачем 61-го Гайсинського полку ім. Симона Петлюри;
- 1919, травень активізовує свою повстанську підпільну діяльність у тилу більшовиків;
- 1922, травень на партизанському з'їзді був обраний комендантом новоствореної Подільської повстанської групи;
- 1922 рік загони Гальчевського захоплюють міста Літин, Летичів, Бар, Вінківці та інші населені пункти сучасної Вінницької та

- Хмельницької області, починають свою діяльність на Житомирщині, Київщині, Брацлавщині.
- 1922, 20 серпня Я. Гальчевського призначено командувачем всіма повстанськими силами Правобережної України, отримує ранг полковника УНР;
- 1922, 29 серпня загін зазнав серйозної поразки у бою з винищувальним загonom І. Щербакова;
- 1922, 2 вересня загін перейшов польський кордон;
- 1922, 22 вересня заарештовано дружину Я. Гальчевського Марію Оксентіївну;
- 1922, листопад Я. Гальчевський перейшов до тактики рейдів із закордону. Загони малою чисельністю діяли в Осламівській волості, Літинському та Летичівському повітах;
- 1923, 1 липня з незначною групою Я. Гальчевський повертається в Україну з метою координації роботи підпільників;
- 1923, 17, 27 липня група попадає в засідки, декілька чоловік загинули, попали в полон. Я. Гальчевському вдалося зникнути;
- 1923, 8 серпня загін повернувся в Польщу;
- 1925, квітень-листопад Я. Гальчевський спробував продовжити боротьбу, однак останні рейди, зокрема у Могилів-Подільському повіті, не мали успіху;

- 1925-1930 змінивши прізвище на Войнаровський, працював у контррозвідці Державного центру УНР з підготовки антибільшовицьких агентів, які посилалися до Радянської України;
- 1930 розпочинає службу у польському війську;
- 1939, вересень командир батальйону «Бродниця» 14-го полку, 4-ї дивізії Війська Польського;
- 1939, 18 вересня – перебував в ув'язненні, спочатку в Баварії, 1940, січень згодом – у Берліні;
- 1941 у Кракові вийшли з друку мемуари Я. Гальчевського-Войнаровського «Проти червоних окупантів»;
- 1942-1943 радник командира УПА на Волині, командир Грубешівської самооборони;
- 1943, 22 березня загинув у перестрілці в с. Переселовичі (Польща), похований у м. Грубешів на Холмщині (нині Польща, могила не збереглася);
- 1992, 15-21 листопада перша публікація про Я. Гальчевського у загальноукраїнському виданні (газета "Західна Україна", нарис "Нескорене Поділля: легенда отамана Гальчевського");
- 1993, 21 березня у Луцьку відбувся вечір пам'яті, присвячений 50-річчю загибелі Я. Гальчевського;
- 1995, січень Хмельницькою обласною організацією Української Республіканської партії засновано премію імені Якова

- Гальчевського «За подвижництво у державотворенні»;
- 2000, серпень у с. Сахни Летичівського району освячено пам'ятний хрест – героям-повстанцям загонів Я. Гальчевського;
- 2013, 12 січня у с. Малинівка Літинського р-ну освячено хрест на місці майбутнього пам'ятного знаку отаманові Я. Гальчевському;
- 2013, 30 листопада у с. Малинівка відбулось відкриття пам'ятного знаку;
- 2014, 31 березня вийшло спільне розпорядження Хмельницької обласної державної адміністрації та Хмельницької обласної ради «Про відзначення в області 120-річчя від дня народження Якова Гальчевського».

Бібліографія

Праці Я. В. Гальчевського

1.*Гальчевський Я. В. З воєнного нотатника: мемуари / Я. В. Гальчевський; іст. клуб «Холодний Яр». – К.: Діокор, 2006. – 192 с.: фото. – (Українська воєнна мемуаристика; т. 2).

Воєнні мемуари визначного українського старшини Визвольної війни 1917 - 1920-х років Якова Гальчевського (Войнаровського) стосуються польсько-німецької війни 1939 року, в якій він змушений був взяти участь на боці Польщі. Воєнний нотатник контрактового старшини польського війська Якова Войнаровського у несподіваному ракурсі висвітлює українсько-польські, українсько-німецькі й польсько-німецькі стосунки кінця 1930-х і початку 1940-х років.

Мемуари "З воєнного нотатника" є цінним джерелом для глибшого пізнання і розуміння історії України, Польщі та Німеччини. Розрахована на широке коло читачів.

---

* Матеріали із фондів Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тимірязєва.

2. **Гальчевський Я.** Проти червоних окупантів. – Кам'янець-Поділ.; ПП Медобори-2006, 2011. – 360 с.

Після відходу армії УНР в листопаді 1920 р. за Збруч Я. Гальчевський залишається на Поділлі для продовження боротьби з червоними окупантами. Йому вдається організувати широку підпільну мережу і повстанчий загін, який нападав на продзагонівців, з'єднання Червоної Армії та ЧК-ГПУ, винищував сексотів, захищав селян від утисків комуністичної влади. В 1922 р. Гальчевський (отаман Орел) об'єднав розрізненні повстанчі загони Поділля в єдину Повстанчу Групу. В книзі досить детально описана жорстока безпощадна боротьба між українськими повстанцями та комуністичною владою.

Про Я. В. Гальчевського

3. **Вовкодав В. П.** Я.В. Гальчевський і Летичівщина // Меджибіж: 850 років історії: матеріали наук.-практ. конф. 17 серп. 1996 р. – Меджибіж, 1996. – С. 114-117.

4. **Вронська Т. В.** Гальчевський Яків Васильович // Енциклопедія історії України. – К., 2004. – Т.2. – С. 45.

5. **Гальчевський** (Гольчевський) Яків Васильович // Завальнюк К. Провісники волі: повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-і роки ХХ ст.). – Літин, 2005. – С. 40-41.

6. **Гальчевський Яків Васильович** // Мацько В. Шевченко в серці моїм. – Хмельницький: Поділля, 1996. – С. 10.

7. **Гальчевський Яків Васильович** // Коваль Р.М. Трагедія отамана Волинця / Р.М. Коваль, К.В. Завальнюк. – К., 2002. – С. 209.

8. **Горбатюк В.І.** Місцеве самоврядування Хмельниччини: нариси історії місцевих громад Деражнянського району / В.І. Горбатюк, П.Я. Слободянюк. – Хмельницький: Поділля, 2003. – 766 с.

Діяльність загону Я. Гальчевського. – С. 71-72.

9. **Група отамана Орла 1922 р.** // Соловей Д. Голгота України. Ч.1: москов.-більшовиц. окупац. терор в УРСР між першою і другою світ. війною. – Дрогобич, 1993. – С. 133-134.

10. **З когорти обраних...** // Теленько Б. Хроніки пересмішника: роман-есе. – Кам'янець-Поділ., 2012. – С.254-268.

11. **Завальнюк К. В.** Матеріали до біографії Я.В. Гальчевського (за документами держархіву Вінницької області) // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: наук. зб. – Кам'янець-Поділ., 2002. – С.225-230.

12. **Завальнюк К. В.** Яків Гальчевський у документах епохи / К.В. Завальнюк, Т.В. Стецюк. – Кам'янець-Поділ.: ПП Медобори-2006, 2012. – 223 с.

13. **Коваль Р. М.** Гальчевський Яків Васильович // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2006. – Т. 5. – С. 359.

14.***Коваль Р. М.** І нарекли його отаманом Орлом: біогр. полковника Армії УНР Якова Гальчевського. – Літин: [б. в.], 2005. – 48 с.

15.***Коваль Р. М.** Отаман святих і страшних / Р.М. Коваль. – К.: Просвіта, 2000. – 288 с.

16.***Коваль Р. М.** Отаман Яків Орел-Гальчевський (1894-1943): біогр. окремої особи / Р. М. Коваль. – Голосків: [б. в.], 2000. – 12 с.

17. **Кохановський О. Б.** Деражнянина у період Української національної революції 1917-1922 років. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2008. – 100 с.

Діяльність загону Я. Гальчевського. – С. 66-71.

18. **Красносілецький Д. П.** Антибільшовицький повстанський рух на Поділлі в 1920-1924 рр. // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції (22-23 листоп., 2007 р.) – Кам'янець-Поділ., 2007. – Т. 2. – С. 39-47.

Я. Гальчевський – С. 40.

19. **Красносілецький Д. П.** Антибільшовицький повстанський рух на Проскурівщині в 1920-1924 рр. // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали III наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2011. – С. 249-255.

20. **Красносілецький Д. П.** Антибільшовицький рух повстанських загонів на Деражнянщині в 1921-1922 роках // Деражнянщина: минуле і сучасне: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Деражня, 2013. – С. 249-257.

21. **Красносілецький Д. П.** До історії антибільшовицьких повстанських загонів Західного Поділля та Південно-Східної Волині в 1920-1924 рр. // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Поділ., 2004. – С.299-302.

22. **Красносілецький Д. П.** Життєвий шлях і політична діяльність Я.В. Гальчевського (1894-1943). – Хмельницький: ХНУ, 2014. – 110 с.

23. **Красносілецький Д. П.** Життєві перипетії Якова Гальчевського // Подільська еміграція в контексті європейської та світової культури: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 2011. – С.261-265. – Бібліогр. – С. 264-265.

24. **Красносілецький Д. П.** Патріотичне виховання підростаючого покоління через призму «Отаманщини» 1920-1924 рр. в УРСР // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць. – Хмельницький, 2013. – Т.14. – С. 266-269.

25. **Красносілецький Д. П.** Повстансько-підпільна діяльність Якова Гальчевського у Правобережній Україні (1921-перша половина 1922 рр.) // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка: іст. науки. – Кам'янець-Поділ., 2008. – С. 150-159.

26. **Красносілецький Д. П.** Повстансько-підпільна діяльність Якова Гальчевського на Правобережній Україні (друга половина 1922-1925 рр.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Сер. Історія. – 2006. – Вип. 10. – С. 80-86. – Бібліогр.: С. 85-86.

27. **Красносілецький Д. П.** Типи озброєних загонів селян за формами і методами противладного протистояння на Правобережній Україні в 1920-1924 рр. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: іст. науки. – Кам'янець-Поділ., 2005. – Т.15. – С.182-189.

Діяльність загонів Я. Гальчевського – С.183, 186.

28. **Красносілецький Д. П.** Селянський повстанський рух на Поділлі в 1920-1924 рр.: сучасна історіографія проблеми // Хмельниччина в історії України: матеріали Всеукр. наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2012. – С. 118-121.

Я. Гальчевський – С. 119.

29. **Кульчицький Ю.** Шаблі з плугів: укр. повстан. рух у визв. змаганнях. – Л.; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – 260 с.

Діяльність отамана Я. Гальчевського – С. 199-120.

30. [**Накази № 4, № 14 від 1922 р.** командуючого Подільською повстанською групою отамана Орла (Я. Гальчевського)] // Завальнюк К. Провісники волі: повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-і роки ХХ ст.) – Літин, 2005. – С.266-268.

31. ***Олійник М. П.** Повстанський рух на Поділлі в 1921-1922 рр. як продовження козацьких традицій / М. П. Олійник // XXIV Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. «Козацтво в історії України (до 360-річчя битви під Батогом)», 1-2 черв. 2012 : зб. матеріалів / ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Ін-т історії, етнології і права, Він. обл. краєзнав. музей, ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2012. – С. 92-96.

32. **Подільська повстанська група** отамана Орла-Гальчевського // Сторожук Я. Збунтоване село: повстан. рух на Поділлі в 20-х роках ХХ ст. – Летичів, 2006. – С. 46-55.

33. **Подільське повстання «Орла»** // Мизак Н. За тебе, свята Україно / Н. Мизак, В. Горбатюк. – Чернівці, 2006. – С. 21-22.

34. **Подільський отаман Яків Орел-Гальчевський** // Коваль Р. Повернення отаманів гайдамацького краю. – К., 2001. – С. 49-53.

35. **Рибак І. В.** Антибільшовицький повстанський рух на Поділлі під проводом Якова Гальчевського: географія та хроніка подій / І. В. Рибак, Д. П. Красносілецький // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: наук. зб. – Кам'янець-Поділ., 2002. – С. 230-234.

36. **Розгром банд Палія і Гальчевського** // Дубинський І. Червоне козацтво: (іст. нарис) / І. Дубинський, Г. Шевчук. – К., 1965. – С. 154-159.

37. **Руккас А.** Яків Гальчевський – український офіцер у Війську Польському міжвоєнного періоду // Молода Нація: альманах. – К., 2000. – № 4. – С. 93-129.

38. **Срібняк І.** Обезброєна, але нескорена: інтернована Армія УНР у таборах Польщі і Румунії (1921-1924 рр.). – К.; Філадельфія: Вид-во ім. О. Теліги, 1997. – 128 с.

Діяльність отамана Орла (Я. Гальчевського). – С. 103.

39. **Теленько Б.** Галицька рапсодія: повісті. – К.: Вид-во Сергія Пантюка, 2009. – 160 с.

Гальчевський Я. – С. 35, 37.

40. **Теленько Б.** Соловецький лабіринт: записки упередженого паломника. – Кам'янець-Поділ.: Медобори-2006, 2014. – 192 с.: іл.

Гальчевський Я. – С. 102, 103.

41. **Теленько Х.** Яків Гальчевський: отаман Болохівського краю (1919-1923) // Болохівщина: земля і люди: матеріали Всеукр. наук. конф. 23-24 черв. – Хмельницький, 2000. – С. 241-243.

42.***Філонов Л. В.** Орел Подільського краю : іст.-докум. нариси / Л. В. Філонов, К. В. Завальнюк, В. Резнік. – Л.; К.: Галицька видав. спілка, 2004. – 48 с.

43.***Філонов Л.** Яків Гальчевський і національно-визвольні змагання на Поділлі у 1920-25 роках / Л. Філонов // Із плину часу : іст.-докум. нариси, публіцистика / Л. Філонов. – Вінниця, 2006. – С. 61-68.

44. **Яків Гальчевський і антибільшовицьке повстання на Поділлі** // Руцький М. Система. – Нетішин, 1998. – С. 95-98.

45. **Яків Гальчевський і рух опору селян** // Красносілецький Д.П. Антибільшовицький рух селян в правобережній частині УРСР у 1920-1924 роках: монографія. – Хмельницький, 2009. – С. 133-157.

46.***Яків Гальчевський (Орел)** керівник повстансько-селянського руху на Поділлі / О. Вишнівська // Вісник студент. наук. т-ва ін-ту історії, етнології і права: до 100-річчя заснування ВДПУ ім. М. Коцюбинського / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 10. – С. 388-392. – Бібліогр. в кінці ст.

47. **Яків Гальчевський-Орел**, отаман Подільської повстанської групи // Коваль Р. Отамани гайдамацького краю: 33 біографії. – К., 1998. – С. 534-73.

***

48. **Об'єднала українська героїка**: [відзначення 120-річчя Якова Гальчевського у гуманіт.-пед. акад.] // Проскурів. – 2014. – 25 верес. – С.5.

49. **До 120-річчя від дня народження Я. Гальчевського** // Красилів. вісн. – 2014. – 27 черв. – С. 3. – (Календар імен і дат).

50. **Маліш П.** Полковника Гальчевського буде вшановано: [на орг. комітеті обговорено план заходів до 120-річчя з дня народж. Якова Гальчевського] // Поділ. вісті. – 2014. – 15 квіт. – С. 3.

51. **До 120-річчя Якова Гальчевського**: [перше засідання оргкомітету з підготовки і відзначення ювілею] // Проскурів. – 2014. – 10 квіт. – С. 3.

52. **Ящишен А.** Страсті по Якову Гальчевському: вечір пам'яті у монотеатрі «Кут» // Проскурів. – 2014. – 27 берез. – С.14.

53. **Пам'яті Якова Гальчевського** [відбудеться вечір у монотеатрі «Кут»] // Проскурів. – 2014. – 20 берез. – С. 3.

54. **Красносілецький Д.** Яків Гальчевський – герой національно-визвольних змагань кінця 1910-х – I пол. 1920-х рр. // Історія України. – 2013. – № 3 (лют.) – С. 15-20.

55. **Філонов Л.** «Більшовикам авторитет отамана Орла дуже допікав» // Уряд. кур'єр. – 2012. – 14 серп. – С. 20.

56. **Кушнір М.** Отаман Гальчевський // Козацьке Поділля. – 2012. – № 4. – С. 3.: фото.

57. **Севастьянов О.** Вшанували звитяжного отамана // Козацьке Поділля. – 2012. – № 3. – С. 2.: фото.

58. ***Кондратьєва Т.** Пам'ятний знак з'явиться у Малинівці на Літинщині земляку Якову Гальчевському / Т. Кондратьєва // 33 канал. – 2012. – 5 груд. – С. 13 : кольор. фото.

59. **Шпильова В.** З вами говоритиме отаман Орел: [на кн. форумі у Львові презентовано мемуари Якова Гальчевського] // *Голос України*. – 2011. – 17 листоп. – С. 22.

60. **Томак М.** Які імена потрібні нашій суспільності: визначені цьогорічні лауреати премії імені Якова Гальчевського «За подвижництво в державотворенні // *День*. – 2010. – 22-23 січ. – С. 6.

61. **Покровський В.** Поліг за невмирущу ідею Української Державності] // *Летичів. газ.* – 2009. – 21 серп. – С. 3.

62. ***Комарницький Л.** Легендарний герой з Поділля // *Подолія*. – 2005. – 1 січ.

63.***Ярославець Г.** Бібліографічна новинка: [про презентацію книги Р. Ковалю «І нарекли його отаманом Орлом. Біограф. полковника Армії УНР Я. Гальчевського»] / *Г. Ярославець* // *Вінниц. газ.* – 2005. – 14 квіт. – С. 6.

64.***Рог В.** Атаман «Орел» з... Малинівки / *В. Рог* // *Погляд*. – 2005. – 17 серп. – С. 4.

65.***Завальнюк К.** Атаман «святих і страшних» / *К. Завальнюк* // *Вінниц. газ.* – 2004. – 2 берез. – С. 6.

66.***Герої повертаються** : [про вечір в ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, присвячений пам'яті С. Петлюри та Я. Гальчевського] // *Вінниц. газ.* – 2004. – 28 трав. – С. 10.

67.***Резнік В.** Подільський Че Гевара // *Вінниц. газ.* – 2004. – 18 трав. – С. 6.

68.***Резнік В.** Епопея отамана // *Сіл. вісті Вінниччини*. – 2004. – 3 лип.

69.***Філонов Л.** Орел Подільського краю // *Вінниччина*. – 2004. – 6 листоп. – С. 7. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

70.***Смілянець Г.** Переписуючи скрижалі історії : [про презентацію кн. Л. Філонова «Орел подільського краю» до 110-ї річниці від дня народж. повстанського отамана Я. Гальчевського] // *Вінниц. газ.* – 2004. – 21 груд. – С. 5.

71. **Коваль Р.** Українсько-польські стосунки в долі полковника армії УНР // *Шлях перемоги*. – 2003. – 27 берез. – С.10. – (До 60-ліття смерті Якова Гальчевського).

72. **Борисов В.** Історія тернових вінків: гуляв Поділлям орел Яків Гальчевський / *В. Борисов, Т. Слободянюк* // *Поділ. вісті*. – 2001. – 18 груд.

73. **Коваль Р.** Подільський отаман Яків Орел-Гальчевський // Самостійна Україна. – 2001. – № 31 (серп.). – С. 5.
74. **Вовкодав В.** З побаченням, учителе-отамане!: [про вихід у київ. вид-ві кн. Р. Ковалю «Отаман святих і страшних»] // Летичів. газ. – 2000. – 13 лип.
75. **Бортник С.** Отаман Подільської повстанської групи – Яків Гальчевський – Орел // Фортеця. – 2000. – 30 берез. – С. 9.
76. **Вовкодав В.** Отаман Гальчевський // Проскурів. – 1998. – 21, 23 жовт.
77. **Вовкодав В.** Отаман-полковник і Сахни // Летичів газ. – 1998. – 15 квіт.
78. **Вовкодав В.** Отаман Гальчевський і Поділля: до 55-річчя від дня загибелі // Час. – 1998. – 14 берез. – С. 5.
79. **Зінченко А.** Селянство Поділля у повстанському русі 1919-1926 рр. / А. Зінченко, Л. Петров. – Сучасність. – 1997. – № 12 – С. 74-85.
Гальчевський Я. – С. 79, 81, 83.
80. **Вовкодав В.** Яків Гальчевський і Сахни // Час. – 1997. – 22 лют.
81. **Вовкодав В.** Яків Васильович Гальчевський // Літопис Поділля. – 1997. – № 2. – (Знахідка в архіві).
83. **Вовкодав В.** Яків Гальчевський – борець за Україну // Час. – 1996. – 16 берез.
84. **Теленько Б.** Легенда отамана Гальчевського // Час. – 1994. – 15 жовт.
85. **Теленько Б.** Нескорене Поділля: легенда отамана Гальчевського // Західна Україна. – 1992. – 15-21 листоп.
86. **Руцький М.** Гальчевський, без ярлика // Поділ. вісті. – 1992. – 22 груд. – («Білі плями історії»).

Знакова премія до Дня Соборності імені легендарного Якова Гальчевського

Ім'я Якова Гальчевського для широкого загалу українців нині мало, що скаже. Та нема нічого дивного у тому, що так важко ми «відвойовуємо» подібні сторінки вітчизняної історії з огляду на духовний стан нашої державності. І все ж добре, що цей процес кристалізації історичної пам'яті триває всупереч будь-якій владно-політичній кон'юктурі. Власне, приклад з премією імені Якова Гальчевського, фундатори якої з Хмельницької обласної організації Української республіканської партії (що нині, як відомо, вже канула у політичну Лету) та редколегія її тодішньої газети «Час» ще наприкінці 1994 року, на мій погляд, створили досить знаковий державницький проект, який живе уже двадцять літ. Напередодні Дня Соборності 1995 року вони визначили перших лауреатів цієї премії, яку названо було досить символічно «За подвижництво у державотворенні». До 2002 року функції оргкомітету премії виконував провід хмельницьких республіканців та журналісти їх газети, а беззмінним її головою довелось бути мені. Далі премією заопікувалося і культурологічне Товариство ім. Якова Гальчевського. Проте від своїх початків премія носить громадський характер, а її переможці визначаються, найперше, шляхом рейтингового опитування її лауреатів, які згідно з положенням про премію можуть перемагати у ній лише один раз. Спершу премія була суто регіонального рівня, а всеукраїнська номінація «політик» враховувала тільки рейтинг активістів УРП. Тож не дивно, що її першими номінантами стали Левко Лук'яненко та Іван Коляска, відомий «могильник» канадської компартії, член УРП у новітні часи. Проте вже за підсумками 2003 року (а рейтинг лауреата оцінює насамперед, його діяльність за кожен минулий перед наступним Днем Соборності рік) після річної перерви, її оргкомітет вирішив надати премії загальнонаціонального звучання. Якраз тоді, напередодні Дня Злуки 2004 року, її лауреатом у номінації «політик» став Віктор Ющенко, а у номінації «науковець» – відомий огієнкознавець, доктор філологічних наук Микола Тимошик та інші відомі особистості. Нині число лауреатів премії сягає понад сотню осіб. Серед них – літератори, науковці, політики, громадські діячі, журналісти, видавці, представники влади, люди мистецтва, а віднедавна введено ще номінацію «за відродження

традицій українського меценатства». Серед її лауреатів добре знані Україні імена письменників, поетів Івана Юва, Павла Гірника, Сергія Пантюка, Михайла Слабошпицького, братів Дмитра та Віталія Капранових, науковців – Анатолія Погрібного, Петра Краляка, Ростислава Радишевського, Євгенії Сохацької, народного художника Миколи Мазура та народного артиста Миколи Балеми, етнографа Володимира Вовкодава, політиків Олега Тягнибока, Юлії Тимошенко, Олесь Донія й багатьох інших, добре відомих на Поділлі та Україні людей.

Цьогоріч серед лауреатів премії Сергій Квіт, нинішній міністр освіти і науки, а на час присудження премії президент Києво-Могилянської академії, колектив якої здійснює значний вплив на суспільно-політичні процеси в країні, Вахтанг Кіпіані, авторську програму якого «Історична правда з Вахтангом Кіпіані» дивляться десятки тисяч телеглядачів, хмельницький історик Валентина Парандій, яка дослідила діяльність Державного центру УНР в екзилі, колишній політ'язень Григорій Куценко, видавець Олег Жупанський, письменник, поет Петро Карась та інші.

Незважаючи на те, що наші можливості обмежені, адже премія – це громадський проект, ми свідомі того, що подібна премія, яка увічне й популяризує легендарну постать Якова Гальчевського нашій суспільності, нині і на наше переконання потрібна по-особливому.

Б. Теленько,
*голова культурологічного Товариства
імені Якова Гальчевського*

**Лауреати премії
імені Якова Гальчевського**

1996 рік

Кравчук Василь Іванович – письменник, сатирик.

Басиров Валерій Магафурович – письменник, видавець.

Руцький Микола Миколайович – публіцист, журналіст.

1997 рік

Коляска Іван Васильович – письменник, громадський діяч, громадянин Канади.

Матвіюк Кузьма Іванович – публіцист, правозахисник, голова Хмельницької обласної організації Товариства політв'язнів та репресованих.

Вовкодав Володимир Петрович – краєзнавець, етнограф, директор музею Устима Кармалюка у с. Кармелюкове Вінницької області.

1998 рік

Балема Микола Опанасович – композитор, народний артист України, художній керівник та головний диригент, академічного ансамблю «Козаки Поділля».

Іов Іван Павлович – поет.

Бохонок Тарас Віталійович – поет.

Чекман Михайло Костянтинович – Хмельницький міський голова.

Рудик Іван Леонтійович – голова ВАТ "Проскурів".

1999 рік

Гуреїв Юрій Іванович – керівник ансамблю танцю «Подільчак».

Журко Олекса Іванович – історик.

Воньо Мирослав Михайлович – поет-пісняр.

Гордичук Микола Петрович – журналіст.

2000 рік

Сваричевський Анатолій Володимирович – краєзнавець.

Діденко Зоя Олександрівна – голова Хмельницького міського Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта».

Коваль Роман Миколайович – письменник, журналіст, президент історичного клубу «Холодний Яр».

Ванжула Олександра Семенівна – поетеса.

2001 рік

Гірник Павло Миколайович – поет, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка.

Мазур Микола Миколайович – народний художник України.

Мазур Богдан Миколайович – скульптор, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка.

Мазур Людмила Олександрівна – майстер в галузі витинанки.

2002 рік премія не присуджувалась

2003 рік

2004 рік

Ющенко Віктор Андрійович – політик, голова політичного об'єднання «Наша Україна».

Приступа Микола Іванович – громадський діяч, війнафганець.

Тимошик Микола Степанович – доктор філологічних наук, вчений, журналіст, публіцист, літературний критик, видавець.

Чайковський Михайло Євгенович – ректор Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», кандидат педагогічних наук.

Ворона Микола Володимирович – генеральний директор Хмельницького міського споживчого товариства «Кооператор».

Семенюк Євген Валерійович – журналіст, публіцист.

2005 рік

Матвієнко Анатолій Сергійович – народний депутат України.

Степанков Валерій Степанович – доктор історичних наук, професор Кам'янець-Подільського державного університету.

Ануфрієв Юрій Анатолійович – керівник Хмельницького обласного відділення Комітету виборців України.

Берека Віктор Євгенович – ректор Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту.

Сирчин Борис Архипович – генеральний директор ЗАТ «Октант».

Слободянюк Тетяна Василівна – журналіст, завідувач відділом національного відродження, культури та освіти обласної газети «Подільські вісті».

Савчук Петро Миколайович – поет.

2006 рік – відомості відсутні

2007 рік

Матіос Марія Василівна – письменниця.

Федунець Микола Федорович – письменник, поет.

Радишевський Ростислав Петрович – доктор філологічних наук, професор

Пантюк Сергій Дмитрович – письменник, громадський діяч.

Пенчук Борис Володимирович – громадський діяч, публіцист.

Горбатюк Василь Іванович – письменник, директор Хмельницького обласного літературного музею (співавтор книги "За тебе свята Україно").

Мицак Нестор Степанович – історик, письменник (співавтор книги "За тебе свята Україно").

Малкович Іван Антонович – український поет і видавець, власник і директор видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

2008 рік – відомості відсутні

2009 рік – відомості відсутні

2010 рік

Івшина Лариса Олексіївна – головний редактор газети «День»

Сергійчук Володимир Іванович – історик, доктор історичних наук, професор, директор Центру українознавства.

Слободянюк Петро Якович – історик, архівіст, викладач.

Білий Леонід Григорович – кандидат педагогічних наук, директор Хмельницького інституту МАУП.

Лукашук Олег Григорович – народний депутат України.

2011 рік

Тимошенко Юлія Володимирівна – голова Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина».

Шкляр Василь Миколайович – письменник.

Тупілко Віктор Петрович – громадський діяч, голова Всеукраїнської громадської організації «Чорнобиль-Допомога».

Мошак Мирослав Іванович – видавець, засновник видавництва «Медобори».

Маркова Світлана Василівна – історик, кандидат історичних наук.

Герега Галина Федорівна – **Герега Олександр Володимирович** – засновники Національної мережі будівельно-господарських гіпермаркетів «Епіцентр К».

2012 рік

Тягнибок Олег Ярославович – народний депутат України, голова Всеукраїнського об'єднання «Свобода».

Логуш Юрій Омелянович – **Логуш Тетяна Іванівна** – засновники Всеукраїнського літературного конкурсу «Коронація слова».

Завальнюк Костянтин Вікторович – історик, провідний архівіст Вінницького обласного державного архіву, член історичного клубу «Холодний Яр».

Кралуок Петро Михайлович – письменник, філософ, публіцист, проректор Національного університету «Острозька академія».

Ватуляк Михайло Васильович – голова Асоціації видавців та книготорговців Львівщини.

Бурлака Іван – громадський діяч, голова Літинських районних осередків Братства ОУН-УПА та Товариства «Меморіал» Вінницької області.

Мазур Ігор Петрович – голова політради Української Національної Асамблеї.

Семків Ростислав Андрійович – директор видавництва «Смолоскип».

2013 рік

Доній (Олесь) Олександр Сергійович – народний депутат України.

Слабошпицький Михайло Федотович – письменник, видавець, громадський діяч.

Воробей Петро Петрович – письменник, публіцист.

Капранов Віталій Віталійович – письменник, публіцист, громадський діяч.

Капранов Дмитро Віталійович – письменник, публіцист, громадський діяч.

В'ятрович Володимир Михайлович – історик, публіцист.

Лосєв Ігор Васильович – публіцист, журналіст, політолог.

Демчук Олег Віленович – голова координаційної ради громадсько-політичного об'єднання «Гідність» м. Кам'янець-Подільський.

Демкура Тарас Володимирович – підприємець.

2014 рік

Квіг Сергій Миронович – президент Києво-Могилянської академії, нині міністр освіти та науки.

Жупанський Олег Іванович – засновник та директор «Видавництва Жупанського».

Карась Петро Прокопович – письменник, поет.

Кіпіані Вахтанг Теймуразович – публіцист, історик, громадський діяч.

Федорчук Станіслав – публіцист.

Куценко Григорій Петрович – голова Київського міського товариства політв'язнів і репресованих.

Панченко Олександр Іванович – правозахисник, голова Інституту Українського вільного козацтва ім. Антона Кущинського.

Булатецький Микола Іванович – підприємець, громадський діяч.

Парандій Валентина Олександрівна – історик, директор Хмельницького економіко-правового коледжу МАУП.

Зміст

Передмова	4
1. Розпорядження Хмельницької обласної державної адміністрації та Хмельницької обласної ради «Про відзначення в області 120-річчя від дня народження Якова Гальчевського»	5
2. Подільський отаман Яків-Орел Гальчевський	7
3. Хроніка життєвого і визвольного шляху	11
4. Бібліографія	13
5. Знакова премія до Дня Соборності імені Якова Гальчевського	22
<i>Б. Теленько</i>	
<i>Додаток</i>	
6. Лауреати премії імені Якова Гальчевського	24

Для нотаток

Для нотаток

Інформаційне видання

Подвижник української ідеї

(До 120-річчя від дня народження
Якова Васильовича Гальчевського)

Довідково-бібліографічне видання

Відповідальна за випуск: *Н.М. Синиця*

Укладач: *Мельник В.О.*

Комп'ютерний набір та опрацювання:
Дорош В.Ю., Грицишина О.О.

Підписано до друку 2014. Формат 30×42/2.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографією. Наклад 500 прим.

Віддруковано з готового оригінал-макета
у видавництві ПП "Медобори 2006"
32343, Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н,
с. Довжок, пров. Радянський, 6а. Тел. (03849) 2-20-79
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК 3025 від 09.11.2007 р.